

ביאורים

כפי שראינו, חילוקי המדרגות בין הנביאים נובעים מדרגות התיקון השונות אליהם הגיעו בתחום ההשגה השכלית ובתחום התיקון המידות. בתחום האחרון ראינו שיכולה להיות לנביא פחיתות כלשהי ועם זאת לא תימנע ממנו ההשגה הנבואית. הסיבה לכך כאמור היא שלכל בני האדם ישנה פחיתות מסוימת בטבע, ועל כן לא מצאיות לדרוש תיקון מלא בתחום זה. כעת בא הרמב"ם להוכיח את טענתו על ידי דוגמאות שונות מגדולי הדורות. שלמה המלך זכה לנבואה על אף שתכונת התאווה שלו סתתה מן האיזון. דוד המלך זכה לגילוי נבואי על אף תכונת האכזריות שהייתה בו. וכן מידת הכעס של אליהו הנביא, והפחד והיראה של שמואל הנביא ויעקב אבינו. כאן חשוב להעיר שתיאור פחיתות מסוימת בקרב אבותינו, גדולי הדורות הראשונים, לא מעמיד אותם חלילה בשורה אחת אתנו. ודאי שתאוותי איננה התאווה של שלמה המלך וכן האכזריות שבי איננה כזאת של דוד. כדי להוכיח טענה זו נתבונן בדוגמאות שהביא רמב"ם. המשותף לכולם הוא שעל אף חריגה מן הנורמה המידתית שהייתה אמורה להיות, כולם כיוונו לתיקון כלשהו. לא הייתה כאן עבירה נמוכה שנבעה מפחיתות אלא שימוש מופרז שנבע מכוונה טובה. למשל, שלמה המלך נשא נשים רבות כדי ליצור יחסים בינלאומיים עם המדינות השכנות. דוד המלך התאכזר לאיביו. אליהו הנביא השתמש במידת הכעס כנגד עובדי האלילים, וכן הלאה. כסיום, מציין הרמב"ם שיטת תכונות נפש כאלה, שבגלל חומרתן, מספיקה אפילו אחת מהן כדי למנוע את ההשגה הנבואית. ביניהן הוא מונה את מידת הכעס, העצבות והדאגה. נראה שהמייחד אותן הוא שהן מבליטות את הצד האגואיסטי והפרטי של האדם יותר מתכונות אחרות. לכן, הן גורם ההרחקה הגדול ביותר מן ההשגה הנבואית שהינה כללית ומקיפה.

הרחבות

• האם הכעס מעכב את הנבואה?

ומצאנו לאלהיו, זכר לטוב, מדת הפעס. לגבי אליהו כתב הרמב"ם, שמידת הכעס גרמה רק למחיצה בנבואה. ואילו לגבי אלישע הכעס מנע ממנו את הנבואה לחלוטין. לכאורה יש כאן סתירה.

אפשר להציע לסתירה זו שני תירוצים: א. תלוי באופי הכעס: אצל אליהו מדובר בכעס מוצדק שהופנה למטרה טובה, אלא שהייתה כאן הפרזה. לעומת זאת אצל אלישע הכעס לא היה מוצדק כלל. למרות שיהיה בן אהב מצא לנכון לשמוע לעצתו של אלישע, הוא הטיח בו ביקורת על רשעתו ולא רצה להיענות לבקשתו. ב. תלוי בעיתוי הכעס: אצל אליהו מדובר במידת הכעס שהייתה בנפשו, אך היא לא באה לידי ביטוי בעת הנבואה. לעומת זאת, אצל אלישע הכעס היה בזמן שרצה להתנבא.

• מדוע הכעס והעצבות מעכבים את הנבואה?

כל הפועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו. במורה נבוכים מסביר הרמב"ם שלא מדובר במניעה רוחנית, אלא במניעה גופנית מצד פעולת הכוח המדמה: "כל כח גופני יחלש וילאה ויפסד עת, ויבירא עת אחרת, וזה הכח המדמה כח גופני בלא ספק. ולזה תמצא הנביאים תבטל נבואתם בעת האבל או בעת הכעס וכיוצא בהם" [מורה נבוכים ב, לו]. כפי שהכעס משפיע על לחץ הדם ובריאות הגוף, כך הוא משפיע על כוחות החיים כמו הדמיון.

נמצא שהמידות משפיעות על הנבואה משתי בחינות: א. שלימות רוחנית: כלל המידות שקובעות את דירוג הנבואה. ב. שלימות פיזית: מידות כמו כעס ועצבות שקובעות את עצם הנבואה.

• מדוע אין נבואה בגלות?

אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות. הרמב"ם כתב: "וזאת היא הסבה העצמית הקרובה בהפסק הנבואה בזמן הגלות, כלומר עצלות או עצבות שיהיה לאדם" [מורה נבוכים ב, לו].

לעומתו ריה"ל ביאר באופן שונה: "לא יתכן לסגולה הזאת להגיע אל הענין האלהי בבלעדי המקום הזה, כאשר לא יתכן שיצליח הכרם בבלעדי ההר הזה" [שם ב, יב]. באופן כללי אין אפשרות לנבואה בחוץ לארץ, מלבד מקרים מסוימים שריה"ל מסביר אותם כמקרים חריגים.

שאלות לדין

כיצד ניתן לדבר על חטאים ביחס לגדולי האומה מבלי להיכשל ח"ו בזלזול בהם ובהורדת ערכם בעינינו? האם כל אחד מאיתנו יכול לדבר כך על גדולי האומה או רק גדולים כרמב"ם?

למה הכעס והעצבות מונעים את הנבואה? כיצד ניתן להשתחרר מתכונת הכעס?

ואין מתנאי הנביא שיהיו לו מעלות המדות כֵּלָן, עד שלא תחסרהו פחיתות כֵּלָל, שֶהָרִי שְלֹמֹה - נְבִיא, כְּעֵדוֹת הַפְּתוּב: "בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה'" (מלכים א ג, ה) וְצִמְצֵאנוּ לוֹ בְּפִרוֹשׁ פְּחִיתוֹת מִדוֹת, וְהִיא רַב הַתְּאַוָּה, וְזֶה רַבּוּי הַנְּשִׂים, וְזוֹ מַפְעֵלוֹת תְּכוּנַת רַב הַתְּאַוָּה. וְאָמַר, מִבְּאֵר: "הַלּוֹא עַל אֲלֵה חֲטָא שְלֹמֹה" וְכוּ' (נחמיה יג, כו). וְכֵן דָּוִד, עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם - נְבִיא, אָמַר: "לִי דָבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב כג, ג), וְצִמְצֵאנוּהוּ בְּעַל אֲכָזְרִיּוֹת. וְאָף עַל פִּי שֶהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּגוֹיִם וּבִהְרִיגַת הַכּוֹפְרִים, וְהִיא רַחֲמֵן לִישְׂרָאֵל, אֲבָל בְּאֵר בְּדַבְרֵי הַיָּמִים שֶהָ לֹא מִצְאוֹ רְאוּי לְבַנְּןָּ בֵית הַמִּקְדָּשׁ, לְרַב־מֵה שֶהֲרָג, וְאָמַר לוֹ: "לֹא (אתה) תִּבְנֶה בֵית לַשָּׁמַי, כִּי דָמִים רַבִּים שִׁפְכָתָּ" (דברי הימים א כב, ח). וְצִמְצֵאנוּ לְאֵלֵיהוּ, זָכָר לְטוֹב, מִדַּת הַפְּעֵס; וְאָף עַל פִּי שֶהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּלִפֵּי הַכּוֹפְרִים, וְעֲלֵיהֶם הָיָה כּוֹעֵס, אֲבָל בְּאֵר הַחֲכָמִים שֶהָ הִרְחִיקוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא יִצְלַח לְבַנְּי אֲדָם מִי שִׁישׁ לוֹ קְנוּיִ כְּשֶׁעוֹר שִׁישׁ לָהּ, שֶהוּא יְמִיתָם. וְכֵן מִצְאָנוּ שֶשְׁמוּאֵל פָּחַד מִשְׂאוּל, וְעַקְבֵּ נְתִירָא מְפָגִישֵׁת עֵשׂוֹ. וְאֵלּוּ הַמִּדּוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הֵן מְחַצְצוֹת הַנְּבִיאִים, עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם. וְכִי שֶהָיָה לוֹ מֵהֶם שְׁתֵּי מִדּוֹת אוֹ שְׁלוֹשׁ בְּלִתֵּי מְחַצְצוֹת, כְּמוֹ שֶבְאֲרָנוּ בְּפָרֵק הַרְבִּיעִי, נֶאֱמַר בּוֹ שֶהוּא רוֹאָה אֶת ה' מֵאַחֲרֵי שְׁתֵּי מְחַצְצוֹת אוֹ שְׁלוֹשׁ.

חסרון מידות
ממעט הנבואה

וְאֵל תִּרְחִיקֶנּוּ הַיּוֹת חֲסָרוֹן קִצַּת הַמִּדּוֹת מִמַּעַט בְּמִדְרַגַּת הַנְּבּוּאָה, לְפִי שֶמִּצְצָנוּ מִקְצַת פְּחִיתוֹת הַמִּדּוֹת יִמְנְעוּ הַנְּבּוּאָה לְגַמְרִי. כְּפֵעֵס, אָמַר: "כֹּל הַכּוֹעֵס, אִם נְבִיא הוּא נְבּוּאָתוֹ מִסְתַּלְקָת מִמֶּנּוּ", וְהִבִּיאוּ רְאִיָּה מְאֻלִּישֵׁע, אֲשֶׁר נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ הַנְּבּוּאָה כְּאֲשֶׁר כְּעֵס, עַד שֶהִסִּיר כְּעֵסוֹ, וְהוּא אָמַר: "וְעַתָּה קָחוּ לִי מִנְגֵן" וְכוּ' (מלכים ב ג, טו). וְכִדְאָגָה וְהִיגוֹן, לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב אֲבִינוּ, כֹּל יָמֵי אֲבָלוֹ עַל יוֹסֵף - נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַקִּדְשׁ, עַד שֶבָּשֶׁר בְּחַיָּיו, אָמַר: "וְתַחֲי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם" (בראשית מה, כז), וְאָמַר הַתְּרַגּוּם, הַמְּפָרֵשׁ הָעֲנִינִים הַמְּקַבְּלִים מִמּוֹשֶׁה רַבֵּנוּ: "וּשְׁרַת רוּחַ נְבּוּאָה עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן". וְלִשׁוֹן הַחֲכָמִים: "אֵין הַנְּבּוּאָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עֲצָלוֹת וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת", אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר שְׁמֹחָה" (שבת ל ע"ב).